

COVID-19 TUFAYLI TISHSIZ BEMORLARDA OG'IZ BO'SHLIG'I SHILLIQ QAVATIDAGI O'ZGARIZSHLAR

Xabilov N.L., Sharipov S.S.

Toshkent davlat stomatologiya instituti

Annotatsiya: Covid-19 tufayli tishsiz bemorlar og'iz shilliq qavati tizimidagi buzilish sabablarini adabiyotlar sharhida to'xtalib o'tdik.

Kalit so'zlar: "koronavirus", "SARS-CoV-2", "COVID-19", "stomatologiya", "og'iz bo'shlig'i", "infeksiyani nazorat qilish", "galitoz".

Yangi SARS - CoV-19 koronavirus infeksiyasining global tarqalishi sog'liqni saqlash tizimi uchun katta sinov bo'ldi. Qisqa vaqt ichida yangi virusli kasallikning etiologiyasi, patogenezini va davolash imkoniyatlari bo'yicha tadqiqotlar boshlandi.

Ushbu COVID-19 nomli virus O'zbekiston Respublikasini ham chetlab o'tmadi. O'zbekiston bosh sanitariya vrachi, Sanitariya-epidemiologiya osoyishtalik agentligi direktori Baxrom Almatov xabariga ko'ra birinchi marta Fransiyada bo'lib qaytgan O'zbekiston fuqarosida 15 mart soat 6:00 da Covid-19 virusi aniqlandi [3].

Tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, COVID-19 bilan og'rigan bemorlarda ko'pincha katta qon quyqalarini aniqlash va mikrosirkulyatsiya darajasida tromboz belgilari bilan trombotik asoratlar aniqlanadi. Bu bir vaqtning o'zida bir nechta patogenetik mexanizmlar bilan bog'liq. To'g'ridan-to'g'ri qon tomir to'shagining holati virusning tollga o'xshash retseptorlari (TLR) bilan bog'lanishi tufayli buziladi, bu esa sitokin ishlab chiqarishning ko'payishini va shuning uchun qon tomir endotelial shikastlanishini boshlaydi. Boshqa tomondan, virus ACE-2 retseptorlari (angiotensinni o'zgartiradigan II turdagi ferment retseptorlari) bilan, shu jumladan qon tomir endoteliasida bog'lanadi va endotelial hujayra ko'p miqdordagi proagregantlar va vazokonstriktor ishlab chiqarishni boshlaydi. [1, 3].

Ammo stomatologiyada Covid-19 periodontal yallig'lanish kasalliklariga olib keladigan og'iz shilliq qavatining to'qimalarida mikrosirkulyatsiya buzilishining bevosita sababi ekanligi to'g'risida hali ham aniq ma'lumotlar mavjud emas.

Covid-19 da tizimli endotelial disfunktsiya va koagulopatiya venoz (tanqidiy holatda bo'lgan bemorlarning taxminan 70%) yoki arterial tromboemboliya, gemorragik asoratlar tufayli o'lim xavfining oshishi bilan bog'liq. Tromboembolik asoratlar xavfi uzoq muddatli immobilizatsiya va endotelial disfunktsiya (Qandli diabet va boshqalar) yuzaga keladigan komorbidiyalar mavjudligi bilan ortadi.).

Ko'p qon tomir trombozi va tizimli buzilishlar covid-19 ning og'ir kursiga xos bo'lgan ko'p organ yetishmovchiligiga olib keladi [2].

SARS-CoV-2 infeksiyasidan vafot etgan bemorlarning o'limidan keyingi o'pka dori-darmonlarini immunogistokimyoviy tekshirishda endotelial disfunktsiya belgilari - 1-turdagi hujayralararo yopishish molekulasi (ICAM - 1) va kaspaza-1 ekspressioni oshdi. Mualliflar icam-1 molekulasining ifodasini doimiy endotelit hosil bo'lishi bilan bog'laydi. Covid-19 bilan trombotsitlarning endoteliyaga intensiv yopishishi, ularning birlashishi va trombotsitlar qon pigmentlari shakllanishi uchun zarur shartlar mavjud bo'lib, ular odatda Covid-19 dan vafot etgan bemorlarda aniqlanadi. Gemostaz tizimining trombotsitlar bog'lanishidagi o'zgarishlar bilan bir

qatorida, Covid-19 qon ivish va fibrinoliz tizimlarining funktsional faolligini buzadi. Leykotsitlar, makrofaglar, monotsitlar va boshqa hujayralarda to'qima omilining ifodasi kuchayadi, bu esa tashqi qon ivish yo'lini boshlaydi.

Koronavirus infeksiyasini yuqtirgan bemorlarda og'iz bo'shlig'ida eng ko'p uchraydigan kasalliklardan biri bu surunkali takrorlanadigan aftoz stomatit (STAS). Ushbu patologiyaning diagnostikasi qiyinchiliklarga olib kelmaydi. Kasallikning rivojlanishining etiologik omili mahalliy va umumiy uyali va gumoral immunitetning buzilishi deb taxmin qilish mumkin. Etiopatogenezning yetakchi omili o'zaro immunitet reaksiyasining modulyatsiyasi bo'lib, natijada og'iz bo'shlig'ida aftalar hosil bo'ladi. Bemorlar surunkali takroriy aftoz stomatitiga xos bo'lgan shikoyatlarni taqdim etadilar. Bemorlar keskin og'riqli nuqson borligidan shikoyat qiladilar. Ular diametri 1 sm gacha bo'lgan kichik, giperemik yoki kamqon, keskin cheklangan yumaloq yoki tasvirlar dog'ining paydo bo'lishini qayd etadilar, ular bir necha soatdan keyin atrofdagi shilliq qavatdan ko'tarilib, eroziyaga uchraydi va aftaga aylanadi. Toshmalar ko'pincha bir nechta, aftaning lokalizatsiyasi-bu o'tish burmasi, tilning lateral yuzalari, lablar va yonoqlarning shilliq qavati. Kasallikning og'irligi va davomiyligi oshgani sayin afta soni ko'payadi, ularning davolanish davri 7-10 kundan 2-4 haftagacha uzaytiriladi. Shuni ta'kidlash kerakki, bemorlarda periodontal kasallik 100% hollarda qayd etilgan. Bemorning yoshiga, koronavirus infeksiyasining og'irligiga qarab, gingivit va periodontit hodisalari qayd etildi[2, 4].

Xulosa: Covid-19 bilan kasallangan bemorlarda turli xil stomatologik ko'rinishlar mavjud. Covid-19 bilan og'rikan bemorlarni tekshirish natijalari klinik tiklanishdan keyin bemorlarda stomatologik tekshiruvni kiritish zarurati va maqsadga muvofiqligini asoslaydi. Tish shifokorining vazifasi koronavirus infeksiyasini boshdan kechirgan bemorlarda stomatologik ko'rinishlarni o'z vaqtida tashxislash va og'iz bo'shlig'idagi klinik ko'rinishlarga qarab ularni davolash va protezlash uchun eng moslashtirilgan algoritmni tanlashdir.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Biadsee A, Biadsee A, Kassem F, Dagan O, Masarwa S, Ormianer Z. Olfactory and Oral Manifestations of COVID-19: Sex-Related Symptoms—A Potential Pathway to Early Diagnosis. *Otolaryngol Head Neck Surg.* 2020;
2. Акбаров, А. Н., и Хабиллов, Д.Н.У. (2021). Состояние полости рта у пациентов, перенесших вирусную инфекцию COVID-19. *Международный журнал здравоохранения и медицинских наук*, 4(4), 381-383.
3. Sharipov S.S., Xabilov N.L. Covid-19 pandemiyasi davrida tish protezlash amaliyotini xafsizsaqlashning usullari *Eurasian Journal of Academic Research* Volume 1 Issue 02, May 2021 ISSN 2181-2020 Page 845-854
4. Xabilov N.L., Sharipov S.S. Interdisciplinary research: scientific horizons and perspectives I international scientific and theoretical conference Volume 3 Vilnius, 2021